

ACTIECOMITÉ

S.O.S.

GRAVENSTEEN

GENT

Opmerkingen inzake de geplande verbouwingen aan het Gravensteen

Overgemaakt aan:

Dhr. Matthias Diependaele, Vlaams Minister van Onroerend Erfgoed;

Mevr. Sonja Vanblaere, Administrateur-Generaal Agentschap Onroerend Erfgoed;

Dhr. Sami Souguir, Gents Schepen van Cultuur, Stadsontwikkeling en Ruimtelijke Planning en

Dhr. Peter Vanden Abeele, Stadsbouwmeester Gent

op 12 maart 2021 namens S.O.S. Gravensteen door:

Dhr. Wouter Houtekamer, Voorzitter en

Mevr. Greet De Leenheer, Bestuurslid

Inleiding

Begin juli 2020 werden de Gentse burgers door de Stadsbestuurders waardig geacht om uit hun eigen mond te vernemen wat zij van plan waren met het Gravensteen. Voordien werd geen enkele burger geconsulteerd laat staan betrokken bij de plannen. De gevolgde procedure liet dat namelijk niet toe. Handig, maar helaas wel een valse voorstelling van zaken.

De Gentenaars zagen tot hun afgrijzen dat men niet enkel gaten wilde slaan in de oude muren van hun Kasteel, maar zelfs een nieuw bouwsel neerzetten in het belendende parkje, wat een beschermd stadsgezicht naar de bliksem zou helpen.

Dit bracht een aantal burgers ertoe zonder dralen een actiecomité op te richten: SOS Gravensteen. Er werden historische documenten geraadpleegd en dwingende bepalingen aangehaald in een open brief. Dat was bijzonder succesvol, en duizenden tekenden intussen de petitie op de website. Later kwamen zelfs een honderdtal 'bekende Gentenaars' in het geweer, en ook zij vonden dat men te ver ging.

Wat hieronder volgt zijn enkel feiten, die benieuwd op een eventuele weerlegging wachten.

1. De Procedure

De website van de Vlaams Bouwmeester vermeldt: “De Open Oproep is één van de instrumenten die de Vlaams Bouwmeester aanbiedt bij het zoeken naar architecturale kwaliteit voor projecten van de Vlaamse en lokale overheden. Naast een voorbeeldige opdrachtgever is immers de juiste keuze van een ontwerper voor elk project van doorslaggevend belang.”¹ Het spreekt voor zich dat deze procedure zo objectief mogelijk dient te gebeuren en met de nodige expertise, zeker als die van toepassing is op het Onroerend Erfgoed.

“Een voorbeeldige bouwheer formuleert daarom, vóór hij gaat bouwen, zijn ambities en verwachtingen in een projectdefinitie [ook projectdossier genoemd]. Dit document vormt voor de bouwheer het kader om na de projectpresentaties van de ontwerpers te kunnen kiezen voor een voorstel dat van zijn visie getuigt.”²

1.1 Opmerkingen bij de samenstelling van de jury

De procedure van de Open Oproep schrijft voor dat de Vlaams bouwmeester wordt vervangen door vier externe experts, als er mogelijke banden zouden zijn met een architect die meedoet aan een Open Oproep, opdat deze geen invloed op het verdere verloop zou hebben. Dit in het kader van de objectiviteit.³

Waarom lieten Mevr. Gaublonne en/of Dhr. Vanden Abeele zich niet vervangen door externe experts?

Om het met de woorden van de voormalig Vlaams Bouwmeester te zeggen “*Ik denk dat als je een procedure goed wil krijgen en boven alle verdenking, je met externe experts werkt.*”⁴ en “*wanneer je een procedure hebt waar geen garantie is dat er geen belangenvermenging in het spel is, je dan op een zeker moment de stekker uit het stopcontact moet trekken en zeggen ‘kijk, tabula rasa, we doen het proper.’*”⁵

De eerste uitspraak kan enigszins merkwaardig genoemd worden, aangezien er maar één externe expert in de jury zat, met name Maarten Liefvooghe, verbonden aan de UGent én voorgedragen door de voormalig Vlaams Bouwmeester. Er waren geen mediëvisten, externe erfgoedorganisaties of andere experts bij de procedure betrokken. Op zich is dit al een argument om het proces over te doen, zeker bij een monument als het Gravensteen.

1.2 Participatiemogelijkheden bij de procedure

Voorafgaand aan de voorstelling van de plannen op 1 juli 2020 was er geen enkele participatie, noch informatie-uitwisseling met de omwonenden of de burgers. Bij het definiëren zelf al van het projectdossier is een keuze gemaakt door het Stadsbestuur zonder inspraak van de bevolking en zonder dat de belangengroepen (waaronder de andersvaliden en buurtbewoners alsook de Gentenaars in het algemeen) bevraagd zijn. Dat men een dergelijk belangrijke beslissing regelt ‘en petit comité’ staat haaks op de regels inzake inspraak bij de besluitvorming.

Vanuit de stad werd gezegd dat participatie niet mogelijk was gezien het gesloten karakter van de Open Oproep.⁶ De projectdefinitie van de Vlaams Bouwmeester vermeldt zeer duidelijk, onder hoofdstuk 8 *Communicatie en participatie bij ontwerp en uitvoering*: “Het is mogelijk dat er in alle fasen van het project informatievergaderingen of presentatiemomenten zullen plaatsvinden” (punt 8.2.1).⁷

Toen het ‘gesloten karakter’ van de Open Oproep werd aangehaald in de Zevende Dag werd dit door Minister Diependaele als volgt toegelicht: “*Eerst en vooral moet ik wel aangeven dat die burgerinspraak wel perfect mogelijk is bij die Open Oproepprocedure. Het is de bouwheer, het Gentse Stadsbestuur in dit geval, die aanheeft ‘Wat is onze intentie, waar willen we naartoe?’ en dat wordt in die procedure gegoooid. Maar als men op voorhand burgerinspraak vraagt, vóór men die procedure opstart is het perfect mogelijk om die input van de burgers mee te geven in die procedure. Dus dat is wél mogelijk.*”⁸

Heeft de stad hier te snel willen spelen? De enige externe expert in de jury Maarten Liefvooghe zegt: “Dat is wat hier speelt, denk ik. Het moest snel gaan. Er was heel wat druk, want anders verloor Gent en het Gravensteen het geld.”⁹

Wij merken ook dat Schepen Souguir, in diezelfde uitzending aanwezig namens de stad, het gebrek aan participatie betreurt en ijvert om in zulke projecten mét inspraak te werken. Wij kunnen hem daarin enkel bijtreden.

Is de klok terugdraaien nog mogelijk?

2. Geplande werken

Twee ingrepen zouden het uiterlijk van het monument Gravensteen ernstig aantasten, met name de bouw van een liftkoker, en die van een paviljoen. Daarnaast zijn er nog wat ingrepen *intra muros* waarbij wij ons ernstige vragen stellen. De stad verdedigt zich met de belofte dat alles wat uitgebroken zal worden, ook genummerd en in het stadsarchief bewaard zal worden, én dat de ingrepen volledig omkeerbaar blijven.¹⁰ Dit laatste wordt door experts ter zake tegengesproken: van een omelet kan men niet opnieuw eieren maken.

Hoort waar mogelijk onroerend erfgoed niet *in situ* te blijven, en niet naar een archief te verhuizen?

2.1 Bouw liftkoker

Het plan voorziet in de bouw van een liftkoker tegen de oostelijke muur aan. Wel is het zo dat de noordelijke en oostelijke muur tot iets onder de kantelen authentiek zijn. Twee van de drie geplande muuropeningen zouden eeuwenoud erfgoed onherroepelijk vernietigen.

2.1.1 Opening in de Ridderzaal

Voor de toegang van de lift tot de Ridderzaal¹¹ moet een deuropening uit de 14e eeuw¹² ernstig ‘aangepast’ worden, zoals het ontwerp dat verwoordt. ‘Vernietigd’ lijkt ons een betere omschrijving.

2.1.2 Opening in de Wapenzaal

Voor de toegang van de lift tot de Wapenzaal¹³ moet een raamopening uit de 12de eeuw gewoon uitgebroken worden. Hierover bevestigd, beweert Doreen Gaubomme: *"Er is uiteraard met de grootste zorg bekeken waar de lifttoren het best zou worden gepositioneerd om zo weinig mogelijk impact te hebben op de erfgoedwaarde. Zowel de nissen met zitbanken als het schrijnwerk en de invulling van de rondbogige ramen (hout en staal) in de tweede bovenzaal van het donjon gaan terug op de restauratie van de jaren 1894-1904 door arch. De Waele."*¹⁴

Wat Joseph De Waele schrijft, zegt heel iets anders: *"Deze zaal, een van de schoonste uit den Romaanschen tijd, wordt verlicht langs de vier zijden door bij de herstelling ontstopte vensters, in wier nissen de oorspronkelijke steenen banken nog aanwezig waren, waarvan enkel de deksteen is moeten vernieuwd worden."*¹⁵ Zijn opmetingen en tekeningen van na de ontbloting, en vóór de aanvang van de herstellingswerken tonen dit aan.¹⁶

2.1.3 Toegang tot het dak

Voor de toegang van de lift tot het dak zou men kantelen uitbreken en zodoende het silhouet van de burcht voor de eerste maal in meer dan een eeuw grondig verstoren. Ook zou het zicht op de Donjon voor de eerste keer sinds de herstellingswerken veranderen.

Dit is een ernstige aantasting van de visuele erfgoedwaarde.

2.2 Het geplande paviljoen

De meest in het oog springende geplande ingreep is de bouw van een paviljoen op de groenzone aan de noordelijke kant van de walmuur. Dit paviljoen, in het voorstel van de architecten voorgesteld met de niet mis te verstane woorden *"exit through the giftshop"*¹⁷ zou een enorm negatieve visuele impact hebben. Het meer dan acht meter hoge paviljoen zou dienstdoen als personeelsrefter, souvenirwinkel, berging en hoogspanningscabine. Daarnaast komt nog eens een lift en trap om de bezoekers die het Gravensteen verlaten weer op de begane grond te krijgen. Verderop (3.1) meer over het *gabarit* van het paviljoen in verhouding tot de omliggende huizen en het parkje.

2.2.1 Doorboring van de walmuur

Om van het Gravensteen in het paviljoen te komen, plant men een doorboring van de walmuur van waaruit een wandelbrug de bezoekers tot bij het paviljoen zou brengen. Hierdoor zou een van de belangrijkste eigenschappen van een versterkte burcht teniet gedaan worden, te weten dat er slechts één versterkte in- en uitgang is.

Deze uitkapping zou dus in een origineel gedeelte van de muur komen. Hiervoor kan men verwijzen naar het onderzoek van Dra. Marie-Cécile Henrion van de UCL¹⁸ en naar een tekening van Hermann Van Duyse uit 1892, die de originele noordkant van het Gravensteen gedeeltelijk laat zien.¹⁹

Wie hen wil tegenspreken²⁰ moet zich op stevig historisch onderzoek baseren, voor hij kan beweren in een twintigste-eeuws gedeelte, niet in een middeleeuws te zullen kappen. De walmuur is hersteld eind 19de eeuw en de herstellingen waren in 1896 bijna afgerond.²¹

Wie anders beweert, moet met bewijzen komen.

2.2.2 Het argument In- en Uit-flow van de bezoekers

De winnende architecten houden, als enigen van de vijf laureaten, vol dat een gescheiden in- en uitgang noodzakelijk is voor een betere 'bezoekersbeleving'.

In 2019 waren er 454.661 bezoekers.²² Het Gravensteen is 361 dagen per jaar, 8 uur per dag open²³ wat neerkomt op 2.888 uur per jaar. Als 500.000 bezoekers per jaar de limiet wordt, zoals mevrouw Gaublomme vooropstelt, dan zijn dat 45.339 bezoekers extra, of 15,7 per uur.

De enige externe deskundige die in de jury zat, voorgedragen door de voormalig Vlaams Bouwmeester Leo Van Broeck, zijnde Maarten Liefoghe zegt: *"De ingrepen komen er omdat men wil dat een bepaalde 'bezoekersflow' vlot georganiseerd moet kunnen worden. Dat wil ook de beheerder van het kasteel, Historische Huizen Gent. Als we niet uitgaan van een bezoekersaangroei, wordt die 'flow' inderdaad een stuk minder dwingend."*²⁴

Een maximale stijging van 15,7 bezoekers per uur kan in alle ernst geen noemenswaardige aangroei genoemd worden. Het Gravensteen zit dus nagenoeg al aan zijn vooropgestelde maximale capaciteit, wat bewijst dat het deze aankan in zijn huidige vorm.

In de projectdefinitie lezen we onder punt drie *"Ambities van de opdrachtgever"*: "Vanaf 2024 wil het hefboomproject *Time Castle* jaarlijks minstens 500.000 bezoekers".²⁵ Zijn 45.339 extra bezoekers een maximum? Of wil Historische Huizen méér dan 500.000 bezoekers per jaar? Ontkent men deze stap naar massatoerisme momenteel liever?

De vier andere ontwerpen lieten alle bezoekers via het poortgebouw binnenkomen en weer buitengaan. Kan iemand het argument dat het paviljoen nodig is wel ernstig nemen? Leggen de exploitanten van het Gravensteen zich dat maximum van 500.000 wel op?

2.2.3 Het paviljoen als *conditio sine qua non* voor de toegankelijkheid

Een wederkerend argument voor de noodzaak van het paviljoen is de toegankelijkheid. Zonder het paviljoen zou de rolstoelgebruiker – zo beweert men althans – geen toegang hebben tot het kasteel.

Los van het feit dat het stigmatiserend is om de binnenkomende rolstoelgebruiker naar de uitgang te verwijzen, kunnen hier enkele opmerkingen bij gemaakt worden.

"Laat Gent niet de stad zijn waar het historisch patrimonium rolstoeltoegankelijk is, maar tegelijk onbereikbaar voor mensen met een rolstoel," schrijft Jan Doom, voorzitter de vzw *Legal Action for people in a Wheelchair* in een lezersbrief aan De Standaard. Hij spreekt voor 200 rolstoelgebruikers uit Gent en omliggende. *"Al jaren dringen we aan op rolstoeltoegankelijke haltes voor trams en bussen in Gent. In het bijzonder de tramhalte aan het Gravensteen is absoluut niet bruikbaar voor ons. Steeds hoorden wij als argument dat aanpassingen onmogelijk waren vanwege het 'erfgoed' – het historische uitzicht op het Gravensteen zou worden verstoord. Nu moeten we vaststellen dat de burcht eerder rolstoeltoegankelijk zal zijn dan het openbaar vervoer in Gent."*

Geen enkel ander ontwerp van de laureaten zag een probleem om het Poortgebouw als in- en uitgang te gebruiken voor alle bezoekers, inclusief rolstoelgebruikers. In het kader van de toegankelijkheid van het poortgebouw voorzagen de andere ontwerpen verschillende voorstellen:

- Schenk Hattori AA, Wim Goes Architectuur BVBA: "Het ontwerp ontsluit het Gravensteen op integrale manier, zodat andersvaliden één van de en zelfs meerdere parcoursmogelijkheden ondervinden. Na afweging van de historische waarde, worden de kasseien onder het poortgebouw heraangelegd om zo een gladder rijvlak voor rolstoelen te kunnen garanderen. Ook voldoende leuning en zitmogelijkheden worden voorzien. De inkom langs de toegangspoort is dus adequaat heraangelegd en voorzien van de nodige maatregelen om toch de ervaring het kasteel hierlangs binnen te treden niet te moeten ontnemen."²⁶
- ONO architectuur: "Het poortgebouw is de logische en directe toegang naar het Gravensteen. [...] Een zone met vlakke kasseien en een toegewijde handrail op de grond gemonteerd geeft meer comfort."²⁷

- Bakruh, RE-ST: Hun plan voorziet een strook maar wordt niet besproken in de visiebundel.²⁸

- Ontwerp 88888, aNNo architecten, architecten Els Claessens en Tania Vandenbussche, Atelier Arne Deruyter (DALTA bv), Exponanza “Via enkele zachte ingrepen optimaliseren we de toegankelijkheid van deze helling; invoegen met split verzacht de oneffenheden en verhoogt zeer sterk de overrijdbaarheid zonder de erfgoedwaarden aan te tasten. Aanvullend komt aan elke zijde een balustrade met handgreep voor bijkomend houvast. De balustrade wordt verankerd in de vloer en op een kleine afstand van de historische wanden gepositioneerd waardoor deze de volle aandacht genieten. Sporadisch verkeer (bv. catering) blijft nog steeds mogelijk.”²⁹

De vier andere ontwerpen zijn toch ook gekozen uit de 38 inzendingen? Zij zullen dus ook merites hebben. Hun voorgestelde toegankelijkheid *via het poortgebouw* is dus valabel.

Mevrouw Gaubomme meent nochtans: “*dat poortgebouw met de kasseien, dat heeft een hoge hellingsgraad die voor rolstoelgebruikers op een zelfstandige manier niet te overbruggen valt. Dat is een te groot niveauverschil*”.³⁰ Quod non. Waarop baseert zij zich? Zijn hier studies over gemaakt? Als haar mening de juiste is, dan waren de vier andere laureaten van meet af aan al verloren?

Het argument dat het paviljoen een *sine qua non* is voor de toegankelijkheid is niet ernstig te nemen.

2.3 Werken in en aan het oostelijke bijgebouw

Een nog te bouwen verdieping in het oostelijke bijgebouw, waar men de audiogidsen wil verdelen, vereist een doorboring³¹ van een muur uit de 10de eeuw in de Ridderzaal. Hierover zegt Joseph De Waele: “*De onderste helft van deze zaal is gevormd door de bovenste verdieping van het kasteel der Xde eeuw. Deze verdieping vertoont niet het minste spoor van enige opening*”.³²

Men wil dus niet enkel duizend jaar oud erfgoed vernietigen maar ook het karakter van de zaal ingrijpend veranderen. Over deze ruimte zegt De Waele: “*Het onderste gedeelte van het oostelijk bijgebouw is slechts verlicht door 5 schietgaten met inwendigen trapvormigen drempel. Dat was nodig voor de verdediging. Deze zaal kan maar tot bergplaats hebben gediend. In de XVIIIde eeuw werd ze tot gevangenis voor misdadigers ingericht. Toen men in 1903 den bovensten vloer van de zaal wegnam, vond men in de aarde, welke op den ouden vloer was geleid, twee geraamten op de plaats van de hokken*.” Om maar aan te tonen hoe de huidige bouwlustigen het erfgoed en zijn geschiedenis respecteren: onder de nog te bouwen verdieping vindt men een originele ruimte uit de 10de eeuw ...die men wil ombouwen tot toiletten!

2.4 Brug en toegankelijkheid walmuur

Binnen de walmuur plant met de bouw van een brug om de trappen van de bovenste verdieping van het poortgebouw te ontwijken. Deze brug, of “*bypass*” zoals de architecten hem noemen, zou vanuit de inkom het zicht op de Donjon zwaar verstoren.

Om de walmuur rolstoeltoegankelijk te maken wil het voorontwerp een “subtiële afrijdbeveiliging plaatsen.”³³ Hoe dit er zal uitzien is een raadsel want in het ontwerp zelf ontbreekt elke beveiliging. Wel is duidelijk hoe de jury dit zag: “*De circulaire bypass zorgt voor continuïteit van de wandeling omheen de omwalling. Hier wordt gealludeerd op de mindervaliden die de suikerlade niet kunnen oversteken. Doch is de vraag of toegang tot deze walmuur mogelijk is voor mindervaliden, aangezien deze geen afsluiting heeft. Het afsluiten van de walmuur met borstwering, stootboord e.d. zou een zeer grote visuele impact hebben op de beleving van de walmuur intra-muros en een aantasting zijn van de authenticiteit en erfgoedwaarde*.”³⁴

3. Paviljoen, parkje en groen

3.1 Afwijking van het projectdossier

De in de gemeenteraad goedgekeurde³⁵ projectdefinitie³⁶ (zie punt 1) vermeldt in punt '2.1.2 Kadastrale percelen waarop de ontwerpopdracht van toepassing is: Afd. 1 - Sectie A - n° 368A en Afd. 1 - Sectie A - n° 342B'.³⁷

Het geplande paviljoen zou komen op Afd. 1 - Sectie A - n° 330C, een kadastraal perceel waarop de ontwerpopdracht niet van toepassing was. De uitbreiding tot 330C werd niet door de gemeenteraad goedgekeurd. Dit perceel is volgens het huidige BPA ingekleurd als 'Zone voor open ruimten en tuinen', Klasse 4 voor tuinstrook en binnenkern.³⁸

Op welke wijze is de afwijking van het projectdossier toegestaan, en wie besliste daarover?

Het geplande paviljoen kan namelijk niet als 'parkinrichting' beschouwd worden, de enige bouwsels die het BPA toelaat.

Alleen al om deze reden kan de bouw van het paviljoen niet goedgekeurd worden.

3.2 Impact van het paviljoen op de omgeving en de beleving

De noordelijke kant van de walmuur werd sinds de constructie in 1180 nagenoeg geheel gevrijwaard van aanbouw. Dit blijkt onder meer uit documenten uit 1582³⁹ en 1745⁴⁰. Gelet op het feit dat de noordelijke kant van de Donjon en het huis van de graaf beperkte reconstructieve herstellingswerken ondergingen rond de vorige eeuwwisseling, kan men stellen dat het huidige zicht vanuit het park één van de meest authentieke zichten is op de burcht.

De incrustatie van een paviljoen is fataal voor het eeuwenoude zicht op de noordelijke kant en voor de erfgoedbeleving.

Bovendien werd bij akte uit september 1899 een erfdienstbaarheid gevestigd *“om reden van openbaar nut en tot behoud en bewaring van het oudheidkundig karakter van het Gravensteen, inzonderheid het uitzicht van de gevels die op het Gravensteen uitgeven.”*

Een moderne constructie zou hier lijnrecht tegen ingaan. Zoals gezegd is dit zicht, met inbegrip van de omgeving, sinds de vorige eeuwwisseling nagenoeg onveranderd gebleven. Bovendien is de volledige omgeving een *“beschermde stadsgezicht”* waarin zelfs het particulier plaatsen van dubbele beglazing een heikel punt is. Het Gravensteen is een beschermd monument bij KB van 28 december 1936, en valt sinds 4 december 1999 ook nog eens binnen de bufferzone Belfort, Lakenhal en Mammelokker, die als UNESCO-werelderfgoed is erkend.

Het is dus de plicht van de eigenaars van de genoemde panden om de bouw van het paviljoen aan te vechten.

3.3 Het Parkje

Het argument dat het paviljoen slechts 13% van het park inneemt houdt geen steek. De echte voetafdruk van het paviljoen zou veel meer van de totale oppervlakte innemen. Zowat de helft van de open ruimte waar honderden mensen van genieten op zonnige dagen,⁴¹ wordt onbeschikbaar na de bouw van het paviljoen. Het gaat om de ruimte tussen de walmuur en het omliggende erkende erfgoed.

Dat het maar om 13% van het parkje zou gaan is 'imaginair' en misleidend.

3.4 Meer Groen in de stad!

De bouw van het paviljoen is in strijd met het de voorgewende ambitie voor meer groen in de stad. Dit stukje groen is uniek in de binnenstad. Dicht aan het water zorgt het voor verkoeling, verpozing of als ontmoeting en vrijetijdsbesteding.

Liefde voor dit parkje is bij de architecten onbestaande. Hierin verschillen zij van de mensen die elke dag genieten van dat beschermd zicht op het Gravensteen. En dan te zeggen dat schepen Coddens in 2018/2019 een uitgewerkt plan heeft voorgesteld, in samenspraak met de buurt.

Waar mag dit plan gebleven zijn?

Conclusie

Blijkt wel dat dit ontwerp, bij gebrek aan inspraak van externe experts én Gentenaars, het eeuwenoude erfgoed en de beleving ervan ernstig in gevaar brengt. Bij dergelijke ondernemingen hoort meer uitleg.

Als we de stadsbouwmeester horen verklaren: “*Het Gravensteen is hersteld met een bepaald beeld voor ogen; Viollet-le-Duc-geïnspireerd, een soort heruitvinding van een middeleeuws beeld dat nooit heeft bestaan en wat we vandaag toch zien. Dit is niet het Gravensteen zoals het in de twaalfde en dertiende eeuw in Gent stond maar wel een soort interpretatie, een volledige herdenking van datzelfde beeld.*”⁴² dan lijkt Joseph De Waele een Walt Disney *avant-la-lettre* die zomaar eventjes een kasteeltje uit zijn mouw schudde.

Dit argument gebruikt men nu, bijvoorbeeld in het Stadsmagazine, om in te zetten op commercialisering en infantilisering.

Lezen we even hoe men in het buitenland kijkt naar een architect als Eugène Viollet-le-Duc. Het ging in Frankrijk onlangs nog over de vraag of *La Flèche* van hem op de Notre-Dame, na de brand niet door iets ‘eigentijds’ moest vervangen worden. Er is intussen besloten tot een ‘*construction à l’identique*’:

“*Ingrijpen op een historisch monument is een daad die minimaal enige cultuur en praktijkervaring vereist, en grote bescheidenheid. Het is niet La Flèche van zomaar een hoofdarchitect, het is die welke Viollet-le-Duc ontwierp. Ik heb bepaalde architecten horen zeggen dat dit een keuze uit luiheid was. Dat slaat volgens mij nergens op. Die ‘sterarchitecten’ willen hun naam achterlaten. Een monument is een volwaardig kunstwerk.*”

Denk aan de restaurateurs van schilderijen... als op een dag de Mona Lisa een houw kreeg, zouden wij dan aan om het even welke schilder vragen haar neus te komen herschilderen?

De Notre-Dame is onze Mona Lisa.

Zodra een bouwwerk geklasseerd is, is het gesacraliseerd en beschermd.”

– Philippe Villeneuve, chef-architect historische monumenten, belast met de restauratie van de Notre-Dame de Paris.⁴³

Welnu, zijn Notre Dame is ons Gravensteen.

Hoe zal de geschiedenis terugkijken op de manier waarop wij daarmee omgaan?

Het spreekt voor zich dat wij onze visie zullen verdedigen met elk middel dat de wet ons toelaat.

1. Het project heeft geen maatschappelijk draagvlak, de projectdefinitie is eenzijdig bepaald door de stad en wordt ten onrechte als prioritair en noodzakelijk te realiseren doelstelling naar voren geschoven;
2. Geenszins blijkt dat de toegankelijkheid van het gebouw enkel kan gerealiseerd worden via het wegnemen van een deel van de omwalling;
3. De keuze om het gebouw toegankelijk te maken door afbreuk te doen aan zijn essentie (de volledig gesloten omwalling) draagt niet bij tot het behoud van het erfgoed en wordt al te lichtzinnig genomen. Er is te weinig onderzoek gevoerd naar alternatieven;
4. Van de open oproep gaat niet het noodzakelijke gezag uit nu de samenstelling van de jury niet getuigt van de nodige expertise en onafhankelijkheid.
5. De middelen voor de realisatie van de projectdefinitie komen neer op een onoordeelkundige besteding van belastinggeld.

Essentieel is toch wel de vraag of de keuze van de Stad Gent om ettelijke miljoenen euro te besteden aan het verminken van het Gravensteen en daarbij het weinige groen opofferen, het erfgoed ten goede komt. Tenslotte heiligen goede bedoelingen niet alle middelen.

Namens S.O.S. Gravensteen,

Wouter Houtekamer
Voorzitter

Rudy De Sutter
Ondervoorzitter

Alexander De Mol
Secretaris

Philippe Flachet
Penningmeester

Marc Vanfraechem
Eindredacteur

Greet De Leenheer
Bestuurslid

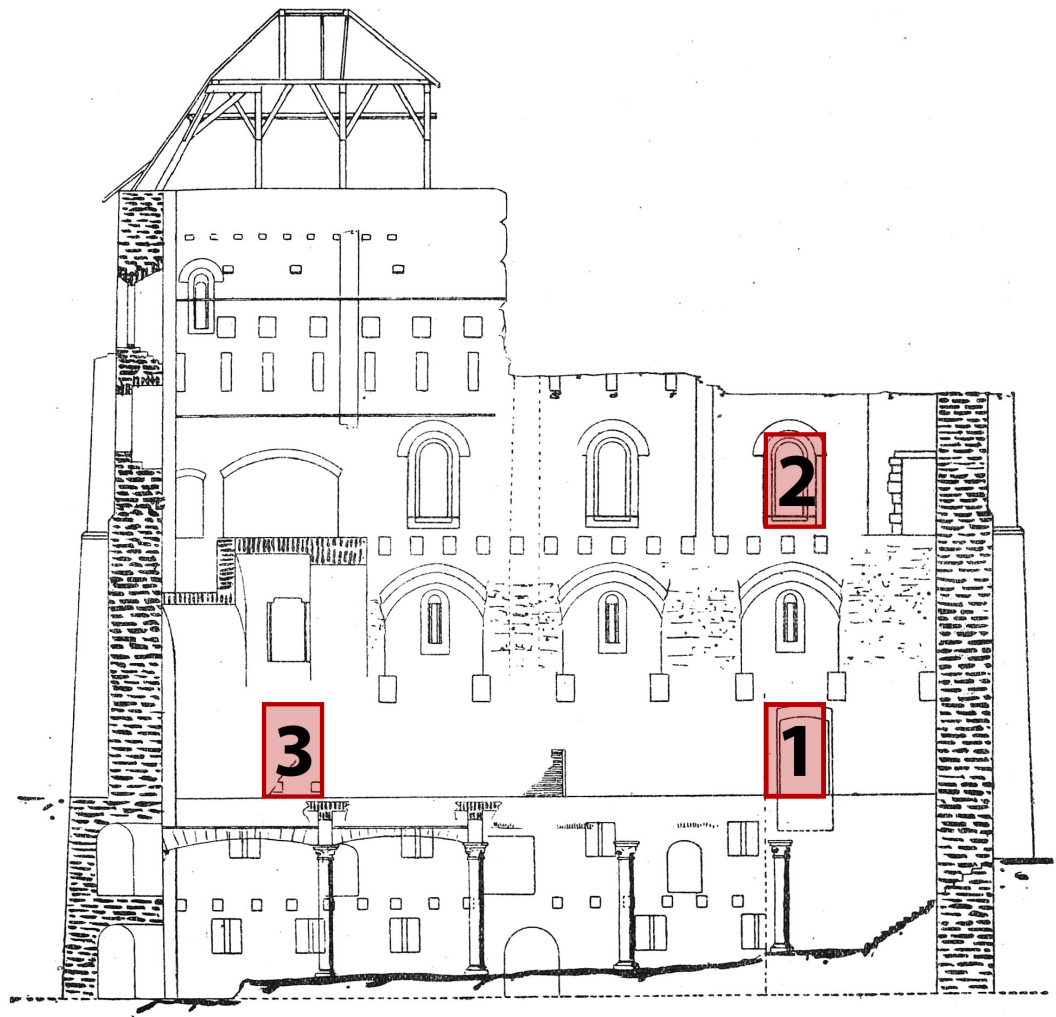
Jacques Brouns
Bestuurslid

Luc Beek
Bestuurslid

Sophie Van Nieuwenhove
Bestuurslid

Referenties

- ¹ <https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/instrumenten/open-oproep>
- ² <https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/instrumenten/open-oproep/info>
- ³ Pano "Burgemeester en bouwmeester", VRT, 15 November 2017 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2017/11/15/pano--burgemeester-en-bouwmeester-/>
- ⁴ Pano "Burgemeester en bouwmeester", VRT, 15 November 2017 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2017/11/15/pano--burgemeester-en-bouwmeester-/>
- ⁵ "Waar geen garantie is op onafhankelijkheid, waar geen garantie is dat geen belangenvermengingen in het spel zou kunnen komen; Ik denk dat dát geen heldere procedure is, dat dat niet gezond is om zo in de markt te zetten en dan zie je van zodra de eerste kinken in de kabel zijn gekomen, er paniekvoetbal wordt gespeeld, men bijna moet improviseren om de boel te redden. Dat lukt dan niet, blijft het weer steken. Ik denk dat je dan op een zeker moment de stekker uit het stopcontact moet trekken en zeggen 'kijk, tabula rasa, we doen het proper.' " - Leo Van Broeck, zie Pano.
- ⁶ 2020_IP_00058 <https://ebesluitvorming.gent.be/zittingen/19.0912.8352.5593/agendapunten/20.1014.0231.1765>
- ⁷ "003603 Gravensteen Projectdossier", Open Opdracht van de Vlaams Bouwmeester.
- ⁸ De Zevende Dag, VRT, 14 februari 2021 <https://vrt.nu.page.link/6aT175VofgHqts9r7>
- ⁹ 'Ingrijpen in erfgoed, dat doet altijd pijn'; Interview met Maarten Liefoghe (UGent), De Morgen, 16 februari 2021 <https://www.demorgen.be/nieuws/ja-er-is-heisa-maar-dat-is-niet-altijd-negatief-protest-tegen-plannen-gravensteen-klinkt-steeds-luider-ba334b51/>
- ¹⁰ "Alles wat we veranderen aan het Gravensteen, kan perfect ongedaan gemaakt worden." Architecten willen Gentenaars geruststellen, Het Laatste Nieuws, 15 september 2020 <https://www.hln.be/gent/alles-wat-we-veranderen-aan-het-gravensteen-kan-perfect-ongedaan-gemaakt-worden-architecten-willen-gentenaars-geruststellen-a8558d79/>
- ¹¹ Zie Bijlagen, Afbeelding 1, markering 1
- ¹² L'âge des différentes parties du château des Comtes, au point de vue architectonique, par J. De Waele, 1897
- ¹³ Zie Bijlagen, Afbeelding 1, markering 2
- ¹⁴ Schriftelijk antwoord ontvangen op 22 januari 2021
- ¹⁵ 's-Gravensteen te Gent : gids voor den bezoeker, Jozef De Waele en Alfons Van Werveke, 1906
- ¹⁶ Zie Bijlagen, Afbeelding 1
- ¹⁷ Ontwerp 019, Architectenbureau Sabine Okkerse bvba, Dhooge & Meganck - Ingenieur Architecten, murmuur architecten, Seghers Landschapsarchitecten https://vlaamsbouwmeester.be/sites/default/files/open_call_project_submission_presentation_bundles/019_okkerse_dhooge_meganck_murmuur_seggers.pdf
- ¹⁸ Note sur la restauration du château de Gand au tournant des XIXe et XXe siècles, Marie Henrion, Revue du Nord 2010/2 (n° 385), pages 383 à 424 <https://www.cairn.info/revue-du-nord-2010-2-page-383.htm>
- ¹⁹ Le château des comtes de Gand : notice pour servir de guide aux visiteurs des ruines, Hermann Van Duyse, 1892
- ²⁰ "In ons historisch onderzoek zijn we op zoek gegaan naar de ideale plek om een opening te maken in de walmuur. Zo zijn we er zeker van dat we in twintigste-eeuwse toevoegingen kappen en niet in middeleeuwse." Waarom het plan voor het Gravensteen fantastisch is, De Standaard 16 februari 2021 https://www.standaard.be/cnt/dmf20210215_97997219
- ²¹ Mededeling van 'Comité du chateau des Comtes - Gand', 3 november 1896
- ²² "Nog nooit zo druk in het Gravensteen: half miljoen bezoekers in zicht", Het Nieuwsblad, 10 januari 2020
- ²³ "Het Gravensteen is elke dag open van 10 tot 18 uur. Uitzonderlijk gesloten op 24, 25 en 31 december en op 1 januari.", officiële website Gravensteen, <https://historischehuizen.stad.gent/nl/gravensteen/bezoek/praktisch>
- ²⁴ 'Ingrijpen in erfgoed, dat doet altijd pijn'; Interview met Maarten Liefoghe (UGent), De Morgen, 16 februari 2021 <https://www.demorgen.be/nieuws/ja-er-is-heisa-maar-dat-is-niet-altijd-negatief-protest-tegen-plannen-gravensteen-klinkt-steeds-luider-ba334b51/>
- ²⁵ "003603 Gravensteen Projectdossier", Open Opdracht van de Vlaams Bouwmeester.
- ²⁶ Ontwerp Schenk Hattori AA, Wim Goes Architectuur BVBA, https://www.vlaamsbouwmeester.be/sites/default/files/open_call_project_submission_presentation_bundles/schenk_hattori_goes.pdf
- ²⁷ Ontwerp ONO architectuur https://www.vlaamsbouwmeester.be/sites/default/files/open_call_project_submission_presentation_bundles/ono_2.pdf
- ²⁸ Ontwerp Bakruh, RE-ST https://www.vlaamsbouwmeester.be/sites/default/files/open_call_project_submission_presentation_bundles/bakruh_re_st.pdf
- ²⁹ Ontwerp 88888, aNNo architecten, architecten Els Claessens en Tania Vandenbussche, Atelier Arne Deruyter (DALTA bv), Exponanza https://www.vlaamsbouwmeester.be/sites/default/files/open_call_project_submission_presentation_bundles/88888_anno_ectv_deruyter_exponanza.pdf
- ³⁰ 'SOS Gravensteen blijft protesteren tegen plannen paviljoen' AVS Oost-Vlaamse Televisie, 4 februari 2021
- ³¹ Zie Bijlagen, Afbeelding 1, markering 3
- ³² 's-Gravensteen te Gent : gids voor den bezoeker, Jozef De Waele en Alfons Van Werveke, 1906
- ³³ Voorontwerp van 20 oktober 2020, goedgekeurd door het College van Burgemeester en Schepenen op 17 december 2020
- ³⁴ OO3603 Juryverslag van de Open Oproep
- ³⁵ Samenwerkingsovereenkomst in het kader van de subsidie voor het toeristisch hefboomproject 'Time Castle' - Goedkeuring (2016_GR_01014)
- ³⁶ "003603 Gravensteen Projectdossier", Open Opdracht van de Vlaams Bouwmeester.
- ³⁷ Zie Bijlagen, Afbeelding 2
- ³⁸ BPA Binnenstad deel Patershol nr. 118
- ³⁹ Braun, Georg; Hogenberg, Franz; Novellanus, Simon Beschreibung vnd Contrafactur der vornembster Stät der Welt (Band 1) — Köln, 1582 <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/braun1582bd1/0041>
- ⁴⁰ Plan de la ville de Gand door George Louis le Rouge, gedrukt in 1745 <https://www.vintage-maps.com/en/antique-maps/europe/belgium/le-rouge-belgium-east-flanders-ghent-1745-1089>
- ⁴¹ Zie Bijlagen, Afbeelding 3
- ⁴² Commissie vrije tijd, publiekszaken en pensioenen (VPP) 14 september 2020
- ⁴³ *Notre-Dame est notre Joconde* ; Philippe Villeneuve, propos recueillis par Guillaume Morel, La Fabrique de Notre-Dame, Journal des Donateurs n° 1, Établissement public chargé de la conservation et de la restauration de la cathédrale Notre-Dame de Paris. Imprimé et distribué par Connaissance des Arts

Afb. 1 - Originele delen van de oostelijke muur van de Donjon na ontbloting opgemeten door Joseph De Waele met de geplande openingen.

L'ancien Chateau des Comtes de Flandre à Gand, note de J. De Waele, 1903

2.1.2 Kadastrale percelen waarop de ontwerpdracht van toepassing is:

Afd. 1 - Sectie A - n° 368A

Afd. 1 - Sectie A - n° 342B

Afb. 2 Fragment uit het Projectdossier

"003603 Gravensteen Projectdossier", Open Opdracht van de Vlaams Bouwmeester.

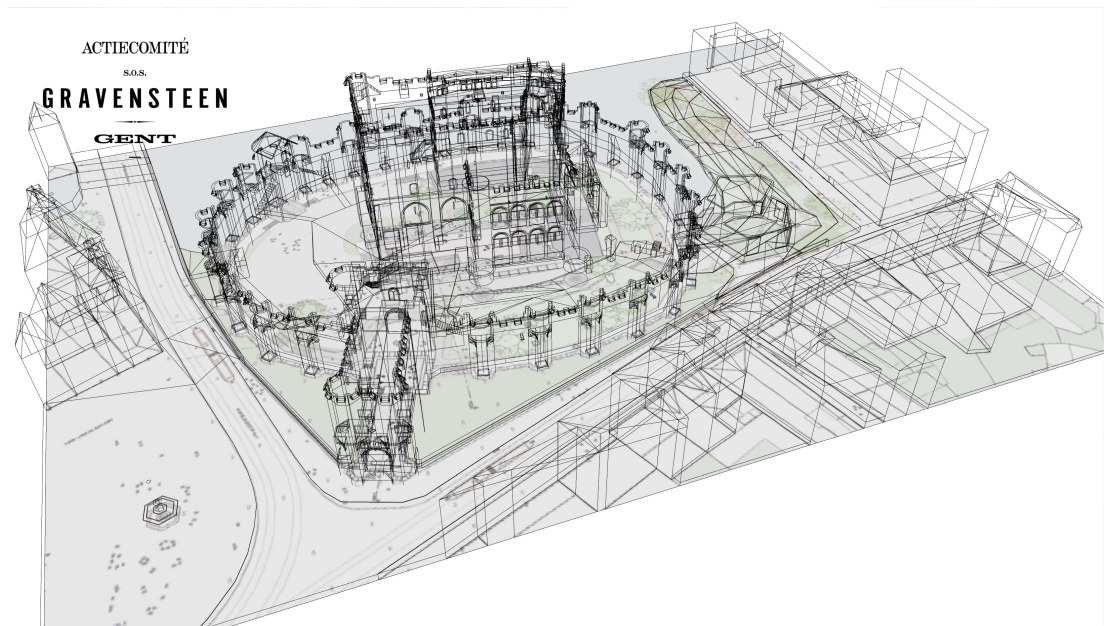

Sfeerbeeld van een zonnige middag in april 2018

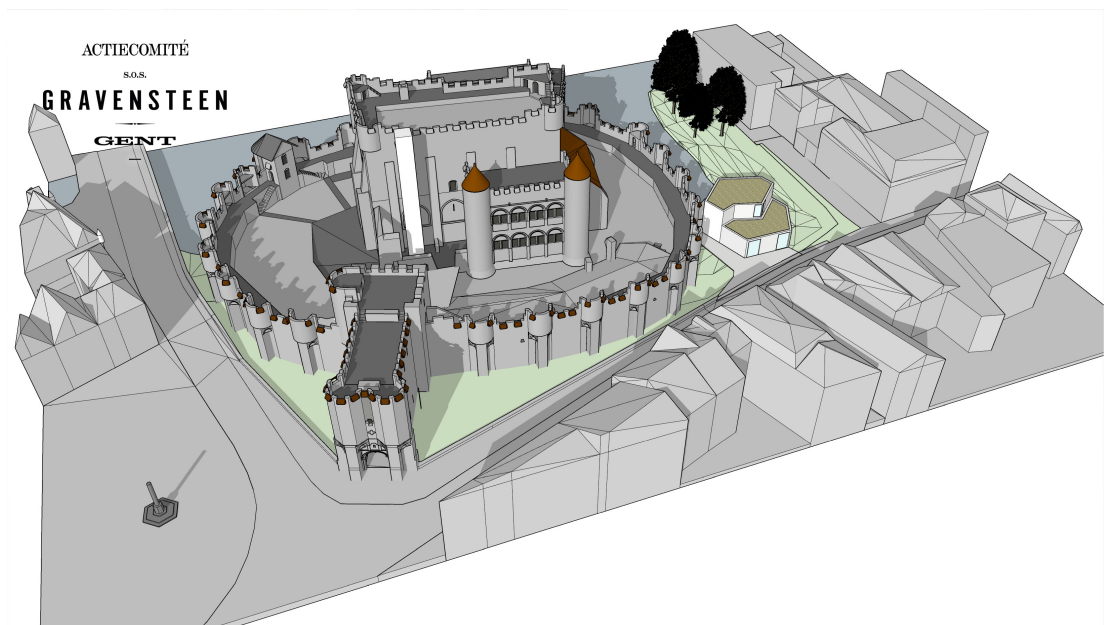
Foto door Greet De Leenheer

Simulaties

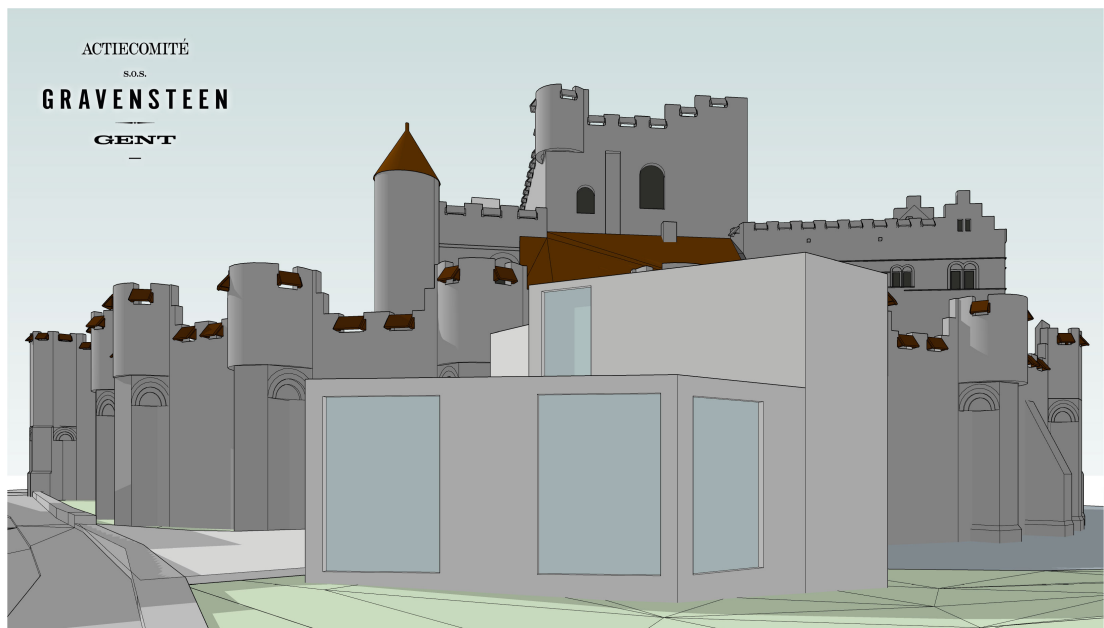
Volgende simulaties werden gemaakt op basis van de plannen van het voorontwerp, goedgekeurd op 17 december 2020 door het College van Burgemeester en Schepenen. Ze geven dus een accuraat beeld van de impact van de geplande ingrepen op het zicht.

Wireframe van het overzichtsbeeld met zichtbaar onderliggend plan

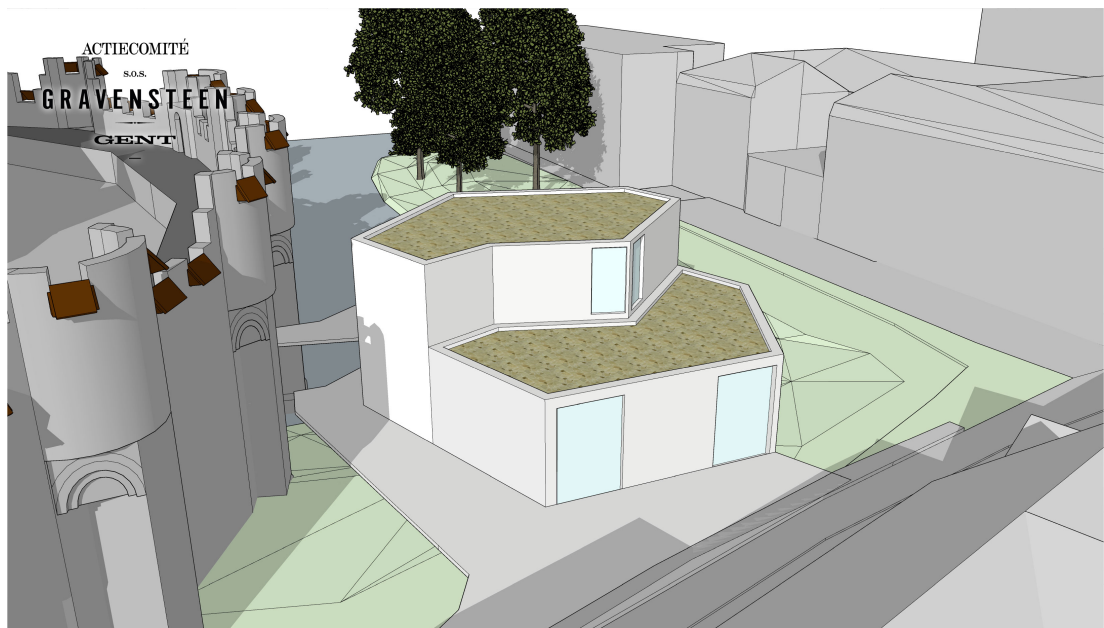
Overzichtsbeeld

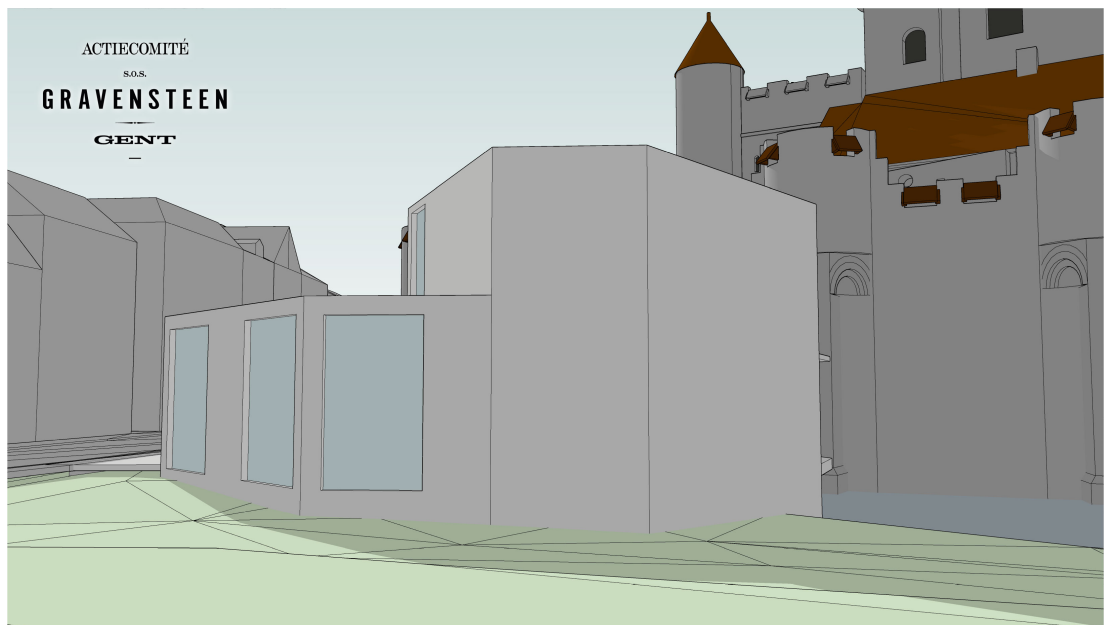
Zicht op de walmuur vanaf de hoek van het parkje

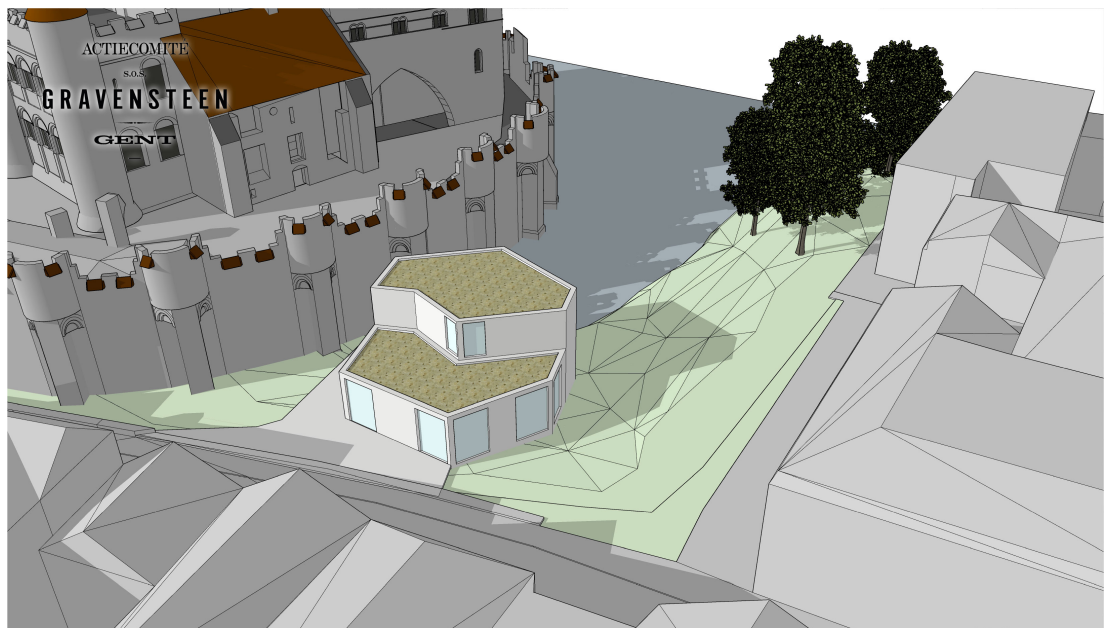
Zicht vanaf de Geldmunt richting het parkje

Vogelperspectief van het volledige parkje

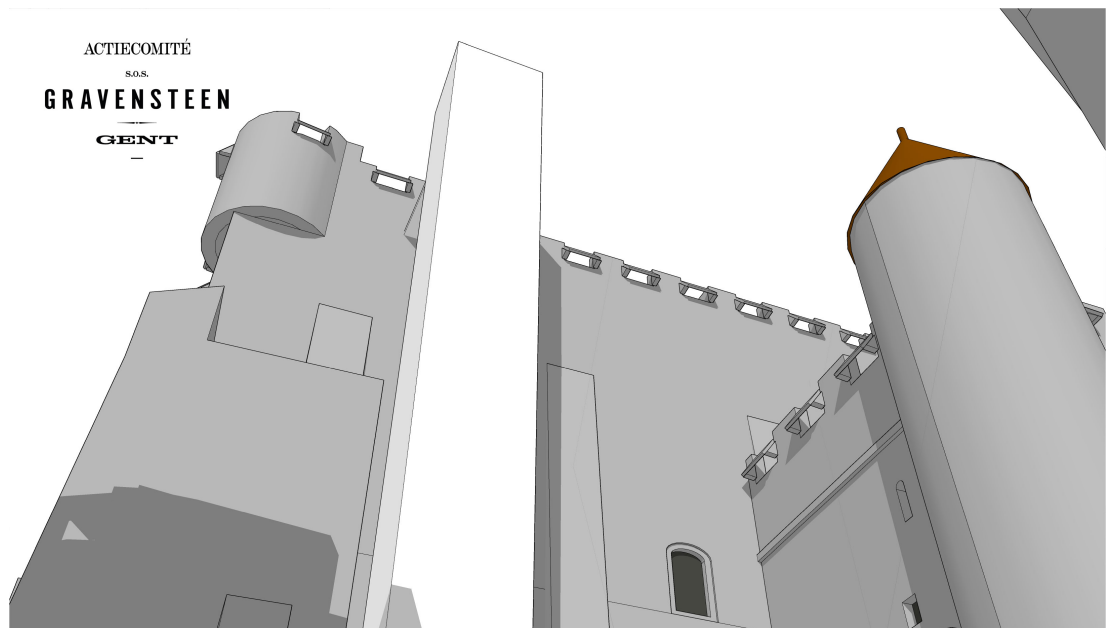
Zicht vanuit het park richting Geldmunt / Sint-Veerleplein

Vogelperspectief met schaduwwerking op een zomermiddag

Zicht vanaf de overkant van de straat

Zicht op de geplande liftkoker vanuit het poortgebouw

Impact van de geplande brug op het zicht binnenin